

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

2023
2-son

ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal

ISSN 2181-8274

*Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal.
1996-yilda tashkil etilgan.*

Tahrir hay'ati raisi:

Sh.U.Yakubov

Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or
texnologiyalarni tatbiq etish markazi direktori

Tahrir hay'ati raisi o'rinbosari:

M.X.Esanov

Bosh muharrir:

A.T.Eshmurodov

Bosh muharrir o'rinbosari:

A.A.Sabriyev

Tahrir hay'ati a'zolari:

L.R.Zaripov

A.A.Dadasheva

Sh.A.Rasulov

M.M.Inagamova

S.Q.Maxsumova

S.S.Samandarova

M.Q.Sultonov

S.S.G'oziyev

O.N.Toshpulatov

Jamoatchilik kengashi a'zolari:

Q.X.Abduraxmanov

Sh.T.Qudratxo'ja

G.Sh.Rixsiyeva

Sh.S.Sirojiddinov

R.I.Xolmurodov

A.I.Toshpulatov

N.M.Jabborov

M.A.Raxmatullaev

T.Z.Teshabayev

Dizayner:

S.Musamedov

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

Shoira Bekchonova.

Kiber pedagogika – XXI asrda raqamli ta'lim muhiti pedagogikasi 6

Jasurbek Qurbonov.

Bo'lajak o'qituvchilar tomonidan yangi pedagogik texnologiyalarni
oliy ta'limda joriy etishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati 9

Munisa Ashurova.

Bo'lajak informatika o'qituvchilarining mantiqiy fikrlashi
uchun muhim bo'lgan shaxsiy fazilatlar 12

Jamshid Xudaykulov.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida o'qish savodxonligini
oshirishda interfaol metodlardan foydalanish 15

Maxmuda Dexqonova.

Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda sportning o'rni va ahamiyati 18

Muzaffarjon Jo'rayev.

Yangi avlod darsliklarining kognitiv va ijodiy salohiyati kasbiy
tayyorgarlikning muhim omili sifatida 22

Nargiza Diyorova.

Lessons in pedagogy with modern information technology devices 25

Равшанбек Мавлонов.

Педагогика назарияси ва амалиётида интеграцион ёндашувни қўллашнинг аҳамияти 28

Dildora Axatova.

Abu Ali ibn Sino va Alisher Navoiy asarlari uyg'unligining ilmiy ahamiyati 30

Aybek Igilikov.

Oliy ta'lim muassasalarida mathcad dasturi asosida o'qitish metodikasini shakllantirish 32

Азиза Курбонова.

Умумтаълим муассасаларининг маданий-маърифий соҳасини кластерли
ёндашув асосида ривожлантириш 35

Elnur Mirzayev, Rayhon Ergasheva

Geometrik shakllardan foydalanib natyurmort ishlash metodikasini takomillashtirish 37

Гулбахор Ишмуродова.

Технологик таълим ўқитувчиларини тайёрлашни
Steam ёндашувлари асосида такомиллаштириш 41

Nuriddin Yakubjanov.

Ma'naviy tahdidlarning milliy g'oya va jamiyat taraqqiyotiga
ta'siri va ularni bartaraf etish usullari 45

Насиба Ходжаева.

Анализ некоторых результатов педагогических
исследований подготовки кадров по нанотехнологии 48

Бахтиёржон Раззоқов.

Миллий хунарамандчилик турлари ва уларни
ўқитишда ўқув устахоналарга қўйиладиган талаблар 51

Шоҳидахон Абдурахмонова.

Бўлажак муҳандисларнинг "материалшунослик" ва "конструкция материаллар
технологияси" фанини ўқитиш асосида амалий касбий тайёргарлигини
такомиллаштириш методикаси 54

Туланмирза Нишонов.

Бўлажак иктисодчи талабаларнинг касбий компетенциясини
ривожлантиришда амалий-касбий масалаларнинг методик хусусиятлари 56

Moxichexra Almardonova.

Kashta sifatidagi spektral – variativligining ba'zi jihatlarini 61

Zafar Negmatov.

Markaziy Osiyoda "C5+1" loyihasi ahamiyati 64

Нилуфар Исакулова.

Дунё динлари тарихи бўйича электрон альтернатив ўқув платформасини яратиш 66

компетенцияларини шакллантириш.....	283	Javlonbek Zulxaydarov. Pedagogik ta'lim klasteri sharoitida bo'lajak mutaxassislarni kasbga tayyorlashning individual yondashuvi.....	413
Gulruh Majidova. Activation of critical thinking skills in teaching english in digital learning environments.....	287	Фароғат Жаҳонгирова. “Тарбия” фанини ўқитиш жараёнида “сунани термизий” асари асосида ўқувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашни ривожлантириш услубий имкониятлари.....	416
Abduqodir Norboyev. Ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlarini o'tkazish metodikasi.....	291	Жамшидбек Отажонов, Нигора Хакимова Развитие логического мышления у детей дошкольного возраста.....	418
Qunduz Alimova. Mediata'lim muhitida bo'lajak maktab menejerlarini o'qitish.....	294	Muxabbat Mirazimova Oilada ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirish.....	421
Gulruh Majidova. Using modern approaches in teaching english.....	297	Odinaxon Usmonova. Kichik yoshli maktab o'quvchilariga ona tili va o'qish savodxonligini o'rgatishda mnemotexnikadan foydalanish.....	423
Olima Muxidova. O'qituvchining transversal kompetensiyasi uning kasbiy va shaxsiy sifatlarining namoyandasi sifatida.....	300	Muxlisa Omonova. O'qituvchi pedagogik tafakkurining mohiyati va tavsifi.....	426
Iroda Ergasheva. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida nasriy asarlar ustida ishlash metodikasi.....	303	Мукаддас Ахмедова, Дилорам Фаттахова. О формах и методах проектного обучения.....	429
Nargiza Nurillaeva, Mubarakkhon Zokirova, Nargiza Khasanova Evaluation and analysis the involvement of a fibrinolysis inhibitor of the coagulation system in the progression of coronary heart disease chd.....	307	Gulchexra Ergasheva. Bo'lajak mutaxassislarning kasbiy-pedagogik kompetentligini rivojlantirish metodikasi.....	432
Гулноза Шодиева. Бошланг'ич синф ўқувчиларининг ўқув-билиш компетенцияларини pirls баҳолаш дастури талаблари асосида шакллантириш.....	311	Хокимбек Ахмадбеков. Хорижий давлатлар тажрибаси асосида почта алоқасини тизимли автоматлаштириш.....	434
Dilrabo Ashurova. Abduqodir Shakuriyning pedagogik faoliyati.....	313	Maftuna Normatova. Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalar bilan olib boriladigan logopedik ritmika mashg'ulotlari.....	437
Murodjon Abdurahmanov. The method of training the flexibility of the joints in children who have started practicing karate.....	316	Хурсаной Очилова. Таълим кластери муҳитида бўлажак мутахассисларни устоз-шогирд тизими асосида касбий фаолиятга тайёрлаш технологияси.....	439
O'tkir Achilov. Oliy ta'lim muassasalarida pedagoglar talabalarning o'quv jarayonida elektron axborot ta'lim resurslaridan foydalanib baholashning funktsionallik didaktik tamoyili.....	319	O'rinboy Nurtayev. Badiiy ta'lim tizimida pedagogik o'qitish jarayonini texnologiyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	442
Жамшидбек Отажонов, Эвелина Усарова. Совершенствование коммуникативных способностей у детей дошкольного возраста.....	322	Робия Тошбоева. Проект «Кадастр – 2034»: перспективы и прогнозы осуществления в узбекистане.....	444
Фарида Тоҳирова. Тиббий педагогика таълим йўналиши талабалари касбий тафаккурини ва касбга бўлган қизиқишини шакллантиришнинг педагогик-психологик хусусиятлари.....	325	Sanobar Ashurova. Professional ta'limda modulli-kompetentli yondashuv asosida ta'lim jarayonini loyihalash.....	448
Феруза Шакарова, Гузал Ядгарова. Формирование языковой компетенции студентов при обучении языку специальности.....	328	Матлюбахон Назаралиева. Инглиз тилида интеграциялашган рецептив нутқ малакаларини шакллантириш юзасидан кўрсатма ва маслаҳатлар.....	451
Dilorom Abduxamidova. Pedagog tarbiyachilarni turli millatga oid bolalar bilan ishlashga o'rgatish.....	331	Elmurod Soatov. Kurash va milliy jang san'atining texnik jihatlarini uyg'unligining tarixiy omillari.....	454
Zuxra Akramova. Boshlang'ich sinf o'quvchilari mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga amaliy yondashuv.....	334	Фарида Тоҳирова. Тиббий педагогика таълим йўналиши талабалари касбий тафаккурини ва касбга бўлган қизиқишини шакллантириш аспекти.....	457
Немат Худайбердиев. Турист-мехмонхона мажмуаларининг иктисодий бирликлар сифатидаги моҳияти.....	338	Nilufar Rasulova, Zebo Sattarova, Dilfuza Mirdadayeva. Prevention of important non-communicable diseases among the population: uzbekistan and foreign experience.....	463
Коссе Рулен. Методика обучения тренировке задачи содержания учебно-тренировочного процесса.....	402	Хуршед Рузиев. Чет тилини ўқитиш жараёнида талабаларда ахборот-коммуникация компетенциясини шакллантиришда изчилликни амалга ошириш.....	466
Baxtiyor Haydarov. Bolalar jismoniy faolligini noan'anaviy vositalar asosida tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini.....	405	Ойбек Жиянов. Педагогик технология тушунчаси ва янги педагогик технологиянинг ўқитиш принциплари.....	469
Муслима Бозорова. Этнопедагогик компетенция бўлажак ўқитувчининг этник-маданий тайёргарлиги асоси сифатида.....	409	Mahfuza Sa'dullayeva. Tarix ta'limida mnemonika: xotiradan to'g'ri va noto'g'ri foydalanish.....	471

Хохласангиз, ҳар бир ҳафталик дарсни 10 кун, 15 кун ёки 1 ой тинглашингиз мумкин, лекин энг камида 7 кун [6, 55].

Хулоса шуки, чет тилини ўқитишда ўрганувчиларнинг ёши, қизиқиши ҳамда уларга бўлган ёндашув тўғри танланса, ўқитувчи ўз олдига қўйган мақсадга эриша олади. Бунинг учун ёндашув ёки дарсда қўллайдиган метод, яъни услуб ҳам тўғри танланиши дарснинг сифатли бўлишига асосий замин ҳисобланади.

Таълим жараёни унинг сифати ва аҳамияти ўқувчининг билимини оширишга ёрдам берадиган усул ва

воситалар ўқитувчининг кўникма ва малакалари янги педагогик технология ва информацион технологиялар замонавий таълимнинг асосий белгиларидан бири бўлиб, уларни амалга ошириш орқали юқори самарага эришилади.

Бундай усуллардан самарали фойдаланиш учун, авваламбор, ўқитувчи ўз фанини пухта билиши, илғор замонавий ўқитиш усулларида яхши хабардор бўлиб, улардан самарали фойдаланиш йўллари кашф эта олиши лозим. Шундагина ўқитиш сифати ҳам, ўқувчиларнинг фанини ўзлаштириш даражаси ҳам юқори бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Борьботко В.Г. Принципы формирования дискурса. От психолингвистики к лингвосинергетике. – М.: Ком. Книга, 2007. – 288 с.
2. Боймирзаева С. Матн модаллиги. – Т.: Фан, 2010. – 151 б.
3. Рубакин Н.А. Психология читателя и книги. – М.: МГУ, 1977. – 235 с.
4. Румянцева И.М. Психология речи и лингвопедагогическая психология. – М.: Логос, 2004. – 320 с.
5. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи. – М.: Наука, 1991. – 238 с.
6. Ғуломов А., Асқарова М. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Т.: Ўқитувчи, 1987. – 255 б.
7. Ҳамдамов У. Бадиий тафаккур тадрижи. – Т.: Ўқитувчи, 2002. – 200 б.
8. Ҳожиёв А. Лингвистик терминларнинг изоҳли луғати. – Т.: Ўқитувчи, 1985. – 144 б.

KURASH VA MILLIY JANG SAN'ATINING TEXNIK JIHATLARI UYG'UNLIGINING TARIXIY OMILLARI

Elmurod Soatov,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqochisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada milliy kurash qoidalari, raqib harakatini nazorat qilishning amaliy ko'nikmalari, sportchining o'z texnikasini muvofiqlashtirish omillari, mag'lub etishga yo'naltirilgan texnologiyalardan samarali foydalanish, raqibni muvozanatdan chiqarish, milliy kurashdagi qoidalar va texnik harakatlar, hamda milliy kurash bo'yicha amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishning metodologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: milliy kurash, samarali mehnat, faoliyati, jang san'ati, tezkor harakat, raqibga nisbatan faollik, harakat elementar, moddiy va ma'naviy qadriyat, amaliy ko'nikma, metodologik asos, jangovar texnika, milliy kurash.

Аннотация

В данной статье рассмотрены правила национальной борьбы, практические навыки управления движением соперника, факторы координации техники спортсмена, эффективное использование технологий, направленных на поражение, вывод соперника из равновесия, правила и технические действия. научной борьбы, и проанализированы методические основы развития практических навыков национальной борьбы.

Ключевые слова: национальная борьба, эффективная работа, активность, боевое искусство, быстрое движение, активность по отношению к противнику, элементарное движение, материальная и духовная ценность, практические навыки, методическая основа, боевая техника, национальная борьба.

Annotation

This article discusses the rules of national wrestling, practical skills to control the movement of an opponent, factors for coordinating an athlete's technique, the effective use of technologies aimed at defeating, unbalancing an opponent, rules and technical actions. scientific wrestling, and analyzed the methodological foundations for the development of practical skills of national wrestling.

Keywords: national wrestling, effective work, activity, martial art, fast movement, activity in relation to the enemy, elementary movement, material and spiritual value, practical skills, methodological basis, military equipment, national wrestling.

Sportda yuqori natijalarga erishish, emotsional yondashuvni inkor etgan holda, ratsional faoliyat muvofiqligini taqozo etib, amalga oshirish va qo'llash lozim bo'lgan usul va vosita harakatlarining texnikasini o'zlashtirish bilan uzviy bog'liq jarayondir. O'zbek milliy kurashi azaldan sport mashg'ulotlari negizida shakllangan bo'lsa-da, biroq uning texnologiyalaridan jang maydonida raqiblar bilan bo'lgan kurashda ham muvaffaqiyatli foydalanilgan hamda taktik jihatdan texnik harakatlarni amalga oshirgan holda g'alabalarni ta'minlagan [1, 10].

Milliy kurash texnikasi – etnopsixologik omillarni o'z ichiga olgan holda, sportchining individual xususiyatlarini namoyon etishi, kam energiya sarfi raqibni mag'lub etishga yo'naltirilgan bo'lib, tezkor taktik harakatlar tizimini o'z ichiga olgandir. Shuningdek, sportchining texnik tayyorgarligi milliy kurash texnikasini o'rganish jarayoni sifatida keng ko'lamli ixtisoslashgan texnikasini o'z ichiga oladi [2, 24].

N.M.Moiseyev ilmiy nazariyalariga ko'ra, kurashchining texnik tayyorgarligi boshlang'ich sportchilarda harakatlarini yuqori darajadagi mahorat holatiga shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, uzoq va murakkab jarayondir. Yuqori darajali ko'nikmalarni shakllantirish bosqichma-bosqich belgilangan qonuniyatlarga muvofiq amalga oshiriladi, ular harakatini o'rganishning uchta nisbatan mustaqil bosqichi mavjudligi bilan belgilanadi: dastlabki o'rganish, chuqur va batafsil o'rganish, mustahkamlash va yanada takomillashtirish [3, 26].

Qadim zamonlardan bizgacha yetib kelgan milliy kurash turli turkiy etnoslarda har xil bo'lganligi bilan, umumiy jihatdan bir maqsadga yo'naltirilgan, ya'ni yigit-qizlarni epchillik va chaqqonlik texnologiyalari asosida raqibni yengish va mag'lub etishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Kurash – bu aslida jang san'ati bo'lib, ikki raqib yoki sportchining oldindan belgilangan qoidalar asosida yakka-ma-yakka qarama-qarshilik qilishdan iborat bo'lgan eng qadimgi sport turidir. Ta'bir joiz bo'lsa, aytish mumkinki, milliy kurash ko'p asrlar davomida o'ziga xos texnika va taktikaga ega bo'lgan jang san'ati mashg'ulotlarining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo'lib kelgan. Mashg'ulotlarda milliy kurash texnikasida – yelkadan oshirish, dast ko'tarish, yonboshdan yiqitish va boshqa bir qator yondashuvlar mavjud [4, 5].

Milliy kurash qoidalari halol yondashuvni talab etib, raqib harakatini nazorat qilgan holda, o'z texnikasini shunga muvofiqlashtirib, mag'lub etishga yo'naltiradi. Kurash davomida har bir ishtirokchi turli usullardan foydalanib, raqibni muvozanatdan chiqarishga va biron-bir tana qismini yerga tegizishga majbur qilishga intiladi. Milliy kurashda “chala”, “yonbosh”, va “halol” degan atamalar ishlatilib, kurashchi polvonlardan biri gavdasining yerga qanday tekkanligi baholanadi [5, 10].

Milliy kurashi texnikasi o'ziga xosligi bilan boshqa kurash turlaridan ajralib turadi. Bunda, birinchi o'rinda,

belgilangan qoidaga muvofiq kurashish talab etilsa, ikkinchi o'rinda, kurashchidan kuchli jismoniy tayyorgarlik va psixologik barqarorlik hamda psixofiziologik muvofiqlashgan harakat faoliyatlarini boshqarish talab etiladi. Shuningdek, raqibga nisbatan nohurmatlik qilmaslik, diqqat yo'nalganligini ta'minlash, or va nomus, har bir faoliyatga ratsional yondashish, emotsional jihatlardan qochish, kerak bo'lganda, raqibni chalg'itish monyovrlarini o'zlashtirish lozim.

Tarixiy manbalarni tadqiq etish orqali, ta'kidlash lozimki, qadim zamonlardan beri ko'plab xalqlarning taqdiri urush jarayonida hal qilingan. Aslini olib qaraydigan bo'lsak, ushbu bo'lib o'tgan janglarning natijasi aksariyat hollarda jangchilarning qo'l jangini samarali olib borish qobiliyatiga bevosita bog'liq bo'lgan. Milliy kurash, nafaqat jang san'ati sifatida baholanadi, balki asrlar davomida madaniy va maishiy an'analar, hamda milliy-ma'naviy merosini shakllanishiga ham o'z hissasini qo'shib kelgan.

Y.S.Srovatskiy har bir xalqqa xos bo'lgan milliy kurash texnikasini shakllantirishda asosiy rol, uning faoliyati, xususan, mehnat, ovchilik va boshqalar bilan bog'lab tushuntiradi [6, 58].

O'zbek xalqining ko'plab rivoyatlari, milliy afsonalarida urug'lararo to'qnashuvlar, qahramonlar janglari, qonli urushlar va bu tarixiy voqealar ishtirokchilari haqidagi ma'lumotlar saqlanib qolgan bo'lib, ular xalq hayotidagi real voqealarga asoslangan. Mojarolarning sabablari qon adovatlar, shaxsiy haqoratlar, chorva mollari va ayollarni tortib olish bo'lgan. Tabiiyki, aynan shu davrda urug', qabila erkak aholisini harbiy tayyorgarlik darajasiga katta e'tibor qaratib uni rovojlan-tirish bilan bog'liq mashqlarni amalga oshirgan.

Har bir davrda qabila va elatlarning keksa tajribali jangchilari yoshligidanoq bolaga epchillikni rivojlantirishga urg'u berib, jang san'atlarini o'rgatishgan.

O'zbek milliy kurashi ijtimoiy harbiy ahamiyatdagi jang san'ati bilan bevosita uyg'un bo'lib, mard va jasur jangchini tarbiyalashdagi o'rni yuqori bo'lgan. O'g'il bolalar 3 yoshdan boshlab kamondan otish, nayza va qilich tutish, kurash, ot minish o'rgatilgan [7, 4]. O'z qabilasi yoki urug'ining qahramoni, yo'l boshchisi bo'lish uchun yoshligidayoq mard, jasur, teran fikrlaydigan, jismonan va ruhiy rivojlanish uyg'unligiga alohida e'tibor qaratilgan holda, tarbiyaviy ishlar amalga oshirilgan. Ulg'ayganlarida ular dastlab ovlarga olib chiqilgan, askarlikka va oila qurish kabi ijtimoiy muhim ahamiyatga ega bo'lgan mas'uliyatli vazifalar yuklangan. Bu esa har bir insonni nafaqat fiziologik rivojlanganligini, balki psixologik tomondan barcha talablarga javob berishi hamda tegishli testlardan o'tkanligini namoyon etgan holda kamolotga erishgan yigit, boshqa yoshlarga milliy jangini jangovar arsenalini o'rgatishga ham yo'naltirilgan [8, 5].

Milliy kurash ana shu sog'lom yigitlarni qo'shma harbiy tayyorgarlik uchun ma'lum birliklarga birlashishiga,

texnika va taktik harakatlardan foydalangan holda, qo'l jangini rivojlantirish va tanani boshqarish bilan bog'liq usullarni rivojlantirgan. O'zbek xalqining etnik rivojlanish jarayonida oilaviy yaqinlik va umumiy kelib chiqish bilan bog'liq omillar aynan milliy kurash asosida qabilalar o'rtasida bo'lib o'tgan musobaqa o'yinlar negizida o'ziga xos integral jarayonlarni yuzaga keltirgan. Bunda asosan iqtisodiy jihatdan birikish, oilalar o'rtasida qarindosh urug'lik omillarini yo'lga qo'yish, milliy kurash jarayonida bellashgan qabila va elatlardagi bahodirlardan tashkil topgan harbiy tuzulmani tashkil etish, sport o'yinlari bilan uyg'unlashib ketgan jang san'atlari tajribalarini almashish zarurati hamda potensial raqibdan birgalikda himoyalash kabi ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan, istiqbolda davlatchilik negizini asosi bo'lgan turmush tarzini shakllantirgan [9, 29].

Shuningdek, milliy kurash asosida yuzaga kelgan qabilalar o'rtasidagi ijtimoiy integratsiya va sotsializatsiya jarayonlari ularni hartomonlama barqarorlashishiga xizmat qilgan holda, dushman tomonidan hujum, tartibsizliklar ehtimolini minimallashtirish chora-tadbirlari sifatida ham yuqori baholangan.

Qabila va elatlar o'rtasidagi aloqani mustahkamlash ramziy bayramlar va marosimlar milliy kurash, hamda jang san'atiga daxldor bo'lgan o'yinlar bilan uyg'unlashib borgan va tajribalar almashinuvi natijasida har bir o'yin va jang san'atini ma'lum tartib qoidalari shakllantirilgan.

Yuqorida e'tirof etilgan sprot turi bilan uyg'unlashib ketgan jang san'atlari ichida milliy kurashning o'rni alohida bo'lib, xalq og'zaki ijodi asarlarida milliy kurashda g'olib bo'lgan alplarni she'r va doston qilib kuy-lash, ularning kuch va mahoratini keyingi avodlarga xalq og'zaki ijodi orqali yetkazish urf bo'lgan. Shundan ham ko'rinib turibdiki, milliy kurash har bir davrda insonni kamolotga yetkazuvchi, unga motvatsiya beruvchi sport turi bo'lib, jang san'atida ham tutgan o'rni beqiyosdir.

F.F.Vasilev nuqtayi nazaricha, pahlovonlar kurash tushish va jang boshlanishidan oldin, bir-biridan ehtiyotkorlik bilan yashiringan. Ularni musobaqa o'tkaziladigan joyga yashirincha olib kelishgan va polvonlarni yomon ko'zdan saqlangan [10, 142].

Shuni alohida ta'kidlash kerakki, milliy kurash qadim zamonlardan beri jang san'ati sifatida ham yetakchi o'rinlardan birini egallagan. Buni o'zbek xalqining et-

nik rivojlanishi va tarixiy manbalari haqidagi ma'lumotlar ham tasdiqlaydi. Shuningdek, milliy kurash nafaqat harbiy san'ati, balki xalqining madaniy merosida jang-ovar san'atning yuksak ahamiyati haqida ham ma'lumot beradi.

Bundan ko'rinib turibdiki, milliy kurash san'ati orqali jang san'atining ham bir qator elementlari shakllangan bo'lib, asosan ma'lum turdagi qurolga egalik qilish va undan foydalanish, o'zini himoya qilish va hujumga o'tish, chidamlilik va sabrlilik, epchillik va chaqqonlik hamda qurolsiz holatda jang qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Milliy kurash rivoji o'z tarixiy tadrijiga ega bo'lib, har bir davr uchun muhim ahamiyat aks ettirgan holda, uning usul va texnikalar o'z davridagi ijtimoiy ong mahsuli ham hisoblanadi. Uni usul va texnikalarini muvofiqlashtirish, ma'lum tartib-qoidalarga muvofiqlashtirish, usullarini mukammallashtirish, ijtimoiy zarurat sifatida e'tirof etilishi ham shundandir. Milliy kurashda qoidalar amalda raqibning tanasiga zarba bermasdan kuch va texnikadan foydalangan holda amalga oshirilishiga e'tibor qaratilishi shu kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmasdan kelmoqda. Bu jarayon shundan dalolat beradiki, yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, milliy kurash har bir davra inson omilini yuqori qo'ygan holda. har bir davr ruhi, jamiyat insonlarining ma'naviy dunyoqarashi, halollik, jaholatdan uzoqligi, hamda agressiyani rad etishi bilan dunyo sprot turlari ichida va qolaversa, jang san'atida ham betakrordir.

Xulosa qilib aytanda, milliy kurash uzoq vaqt davomida kurash musobaqalarining barqaror ishlashini belgilab beruvchi bir qator ijtimoiy ehtiyojlarni o'zida singdirgan etnopsixologik yondashuv mahsuli bo'lib, buni kashf etgan xalqning buyuk tafakkur sohibi ekanligidan dalolat berib turadi. Bu esa, o'z navbatida, qo'l jang san'atining adolatli turi sifatida e'tirof etilib, insonning ruhiy va jismoniy imkoniyatlarini muvofiqlashtirgan holda boshqarish kabi ilmni o'zlashtirganligidan dalolat hamdir. Milliy kurash jang san'ati turlari mazmunining evolyutsiyasi sifatida e'tirof etilgan holda, jang san'ati tarixida o'ziga xos texnikasi va usuli bilan insonga zarar yetkazishi minimal bo'lgan, sog'liq uchun xavf yo'q, hamda ijtimoiy-ma'naviy sog'lom tafakkur mahsuli ekanligi bilan ham barcha davrlar uchun o'z qadr va qiymatini yo'qotmasdan kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Алиханов И.И. Техника и тактика вольной борьбы. Изд. 2-е, перераб., доп. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 304 с.
2. Васильев Ф.Ф. Военное дело якутов. – Якутск: Бичик, 1995. – 224 с.
3. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): Учеб. для интов физ. культуры. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 543 с.
4. Матушак П.Ф. 100 уроков вольной борьбы. учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 290 с.

5. Миндияшвили Д.Г. и др. Контратакующие действия в вольной борьбе. – Красноярск, 1985. – 69 с.
6. Моисеев, Н.М. Структура процесса обучения двигательным действиям / Н.М.Моисеев / Теория и методика физической культуры: Учебник / Под ред. проф. Ю.Ф. Курамшина. – М.: Советский спорт, 2003. – С. 98-101.
7. Подливаев Б.А. Типовая программа спортивной подготовки по виду спорта «Спортивная борьба», дисциплина «Вольная борьба (мальчики и девочки)» для групп начальной подготовки / Б.А.Подливаев, А.С.Кузнецов. – М.: Издательство «СПОРТ», 2020. – 171 с.
8. Суханов А.Д. Многолетняя подготовка спортсменов единоборств с учетом их мотивации. – М.: 2001. – 88 с.
9. Материалы итоговой научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава Национального государственного Университета физической культуры, спорта и здоровья им. П.Ф. Лесгафта, Санкт-Петербург за 2016 г., посвященной 180-летию со дня рождения П.Ф.Лесгафта и 120-летию Университета / Нац. гос. ун-т физ. культуры, спорта и здоровья им. П.Ф.Лесгафта, Санкт-Петербург. – СПб.: [б.и.], 2017. – 262 с.
10. Тотоонти Израил Хасанович. 100 лет вольной борьбы. Центр Любителей Спорта «Торсида». – Владикавказ.: Олимп, 2005 (Краснодар : ФГУП Изд-во «Советская Кубань»). – 197 с.

ТИББИЙ ПЕДАГОГИКА ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИ КАСБИЙ ТАФАККУРИНИ ВА КАСБГА БЎЛГАН ҚИЗҚИШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ АСПЕКТЛАРИ

Фарида Тоҳирова,
СамДТУ Информатика, информацион
технологиялар кафедраси ўқитувчиси

Аннотация

Ушбу мақолада касбий қизиқиш сифатининг оширилиши, ёшларда мустаҳкам касбий қизиқишларнинг шакллантирилиши, касбга бўлган қизиқишни ва унинг таркибини моҳиятининг ягона тушуниши, касбий қизиқиш ва касбий ўз тақдирини ўзи белгилашдаги эҳтиёж ўртасидаги нисбат масалалари борасида сўз юритилган.

Калит сўзлар: тизимли таъкил этиш, онгли муносабат, касбий фаолият, оддий руҳий жараён, қизиқиш сифатининг оширилиши, қийинчиликлар

Аннотация

В данной статье говорится о вопросах повышения качества профессионального интереса, формирования у молодежи прочных профессиональных интересов, единого понимания сущности профессионального интереса и его состава, взаимосвязи профессионального интереса и потребности в профессиональной самореализации. решимость.

Ключевые слова: систематическая организация, сознательное отношение, профессиональная деятельность, простой мыслительный процесс, повышение качества интереса, трудности.

Annotation

This article talks about the issues of increasing the quality of professional interest, the formation of strong professional interests in young people, a unified understanding of the essence of professional interest and its composition, and the relationship between professional interest and the need for professional self-determination.

Keywords: systematic organization, conscious attitude, professional activity, simple mental process, increase in the quality of interest, difficulties.

Касбга бўлган қизиқиш замонавий босқичда ижтимоий-иқтисодий соҳада туб ўзгаришларни амалга оширишда ва узлуксиз таълим тизимини ислоҳ қилишда алоҳида аҳамият касб этади. Узлуксиз таълим тизими олдида қўйилган вазифалар касбий қизиқиш сифатининг оширилишини, ёшларда мустаҳкам касбий қизиқишларнинг шакллантирилишини талаб қилади. Мутахассисларнинг тайёргарлигини оширувчи муҳим шарт-шароити сифатли танлов бўлиб, у мактаб ўқувчилари билан касбга йўналтирилганлик ишини тизимли

таъкил этиш орқали ҳал этилиши мумкин.

Шу муносабат билан кишининг қизиқишлари ва мойилликларига мувофиқ тарзда касб танлашнинг мустаҳкамлигини таъминлаш зарур.

Энг муҳими, ёш аспектида касбга бўлган қизиқишни шакллантириш ҳисобланади: мактаб йилларида, касбий тайёргарлик даврида ва мутахассис сифатида ишлаш мобайнида. Муайян бир касбий фаолиятга бўлган касбий қизиқишни шакллантириш фақат шу касбий фаолиятни таҳлил қилиш, у ёки бу фаолият турига бўлган касбий қизиқишнинг

тегишлилигига қараб қайсидир соҳанинг энг яхши билимдонлари (масъуллари) иштирок этган. Бугунги кунда ҳам “маслаҳатлашув” деганда кам сонли кишилар билан кенгашиш жараёни тушинилади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида “маслаҳатлашув” деган институт берилган. Бунда Ўзбекистон Республикаси Президентининг айрим ҳолларда сиёсий партиялар фракциялари ёки Конституциявий суд билан маслаҳатлашуви назарда тутилган [15]. Демак, “маслаҳат”, “маслаҳатлашув” институтлари миллий қонунчилигимизда ўзининг ҳуқуқий асосига эга. Айниқса, суд ҳокимиятида “маслаҳат” институтига кўп мурожаат қилинади [16; 133]. “Маслаҳатчи” тушунчаси доимий равишда раҳбарга таклиф киритиб борадиган лавозим эгасини англатади. Маслаҳатчи соҳалар бўйича жорий қилингани ҳам мантиқан тўғри. Асрлар давомида давлат амалдорининг доимий равишда соҳалар бўйича маслаҳатлашиб оладиган масъуллари бўлган [17; 35-39].

Билдирилган фикр ва мулоҳазаларни жамлаштириб, давлат бошқаруви фаолиятида муҳим аҳамиятга эга бўлган кенгаш институтига қуйидагича таъриф бериш мумкин: Кенгаш – бошқарувни юритиш, ис-

лоҳотларнинг жорий ҳолатини таҳлил этиш, масъул лавозимли кишиларнинг ҳисоботларини эшитиш, юзага келган муаммолар, яқин, ўрта ва узоқ муддатли вазифаларни муҳокама қилиш, ички ва ташқи сиёсатнинг асосий йўналишларини белгилаш мақсадида ташкил этиладиган ҳамда қарор қабул қилишга қаратилган коллегиял институтдир. Ҳар бир давлат идораси билан бирга, нодавлат нотижорат ташкилотлар ва йирик бизнес тузилмаларнинг ҳам ўз бошқарув кенгашлари мавжуд. “Кенгаш институти” дейилганда барча даражадаги кенгашиш жараёни ва коллегиял органларнинг умумий номини битта тушунчадаги ифодасини тушунамиз. “Съезд”, “ҳайъат”, “қурултой”, “йиғилиш”, “мажлис”, “плenum” каби бугунги кунда тез-тез ишлатиладиган тушунчалар “кенгаш” тушунчасининг ёки коллегиял орган маъносини, ёки йиғилиш маъносини ифода қилади. Уларнинг битта тушунча билан “кенгаш институти” сифатида таҳлил этсак мазмун-моҳият йўқолмайди. Чунки “кенгаш” сўзи “Девону луғатит турк” асарида худди шундай талкин этилган ва ҳозирги кунгача яшаб келаётган тушунчалардан биридир.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Шайдуллаев Ш. Ўзбекистон ҳудудида давлатчиликнинг пайдо бўлиши ва ривожланиш босқичлари (Бақтрия мисолида). Тарих фанлари доктори илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. –Т., 2009. –Б. 320.
2. Тўйчи Адаш ўғли. Бухоро хонлиги бошқаруви тизимида кенгаш институти. –Т.: Turon-Iqbol, 2016. –Б. 200.
3. Саидов А. Кенгаш институти: кеча ва бугун (Муқаддима ўрнида) / Тўйчи Адаш ўғли. Бухоро хонлиги бошқаруви тизимида кенгаш институти. –Т.: Turon-Iqbol, 2016. –Б. 200.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Э.Маъруфов таҳрири остида. I том. –Т.: Рус тили, 1981. –Б. 632.
5. Маҳмуд Қошғарий. Девону луғотит турк. III том. //Таржимон ва нашрга тайёрловчи С.Муталлибоев. –Т.: Ўзбекистон ССР Фанлар Академияси нашриёти, 1963. –Б. 564.
6. Крылов Б. Парламент буржуазного государства. Политическая сущность формы парламента и парламентаризма на современном этапе. –М., 1963. –С. 165.
7. Ашукин Н., Бутырский Н., Вебер А. Қисқача сиёсий луғат. –Т.: Ўзбекистон, 1975. –Б. 381.
8. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. А.Мадвалиев таҳрири остида. Иккинчи жилд. –Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2020. –Б. 404.
9. Қиличев А. Амир Темур давлатида ижтимоий-сиёсий институтларнинг ишлаш механизмлари (сиёсий таҳлил). Сиёсий фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. –Т., 2021. –Б. 160.
10. Темур тузуқлари. Форчадан А.Соғуний ва Ҳ.Караматов таржимаси. –Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа бирлашмаси, 1991. –Б. 242.
11. Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бобурнома. –Т.: Янги китоб, 2019. –Б. 406.
12. Аъзамхўжаев С. Туркистон мухторияти: миллий-демократик давлатчилик қурилиши тажрибаси. –Т.: Маънавият, 2000. –Б. 247.
13. Шайх Муҳам Содиқ Муҳаммад Юсуф. Усулул фикҳ. –Т.: Hilol-nashr, 2019. –Б. 419.
14. Quick, Kathryn & Bryson, John. (2016). Theories of public participation in governance. Handbook of Theories of Governance. Edward Elgar. –3. 103.
15. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси// <https://lex.uz/docs/20596>
16. Ражабова М. Сенат ва суд-ҳуқуқ ислохотлари. –Т.: Адолат, 2006.
17. Аҳмедов Т. Амир Темурнинг давлат бошқарувида маслаҳатчи мартабаси// “Маънавият ва мафкура: муаммо, ечим, тарғибот” мавзусидаги методик семинар мақолалари тўплами. –Т.: Ношир, 2008. –Б. 102.